Toplum ve Sosyal Hizmet
ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Aile Mahkemelerinde Görev Yapan Sosyal Çalışmacıların Evlilik ve Aile Kurumuna Bakışları Üzerine Nitel Bir Araştırma

A Qualitive Research into the Attitudes of the Social Workers Employed in Family Courts Towards the Marriage and Family Union

Tuğba YÜCE[1], Ömer Miraç YAMAN[2]

[1]Sosyal Çalışmacı, Adalet Bakanlığı, tugbayuce66@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6168-1047

[2]Profesör Doktor, İstanbul Üniversitesi–Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, omermirac@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9989-8575

Başvuru: 12.01.2022
Kabul: 02.11.2022

Atıf:
Yüce, T. ve Yaman, Ö. M. (2023). Aile mahkemelerinde görev yapan sosyal çalışmacıların evlilik ve aile kurumuna bakışları üzerine nitel bir araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet,* 34(1), 45-69. DOI: 10.33417/tsh.1057029

ÖZ

Bu araştırma, yaptıkları işin içeriği gereği sağlıklı işleve sahip olmayan aile yapıları ile karşı karşıya kalan ve aile mahkemelerinde görev yapan sosyal çalışmacıların, çalışma sürecinde edindikleri deneyimlerin evlilik ve aile kurumuna yönelik bakış açılarına nasıl etki ettiğini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Nitel araştırma deseninin kullanıldığı bu araştırma kapsamında İstanbul iline bağlı adliyelerde en az bir yıldır görev yapan 24 sosyal çalışmacı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Saha araştırmasından elde edilen bulgular 4 ana tema etrafında ele alınmıştır. Araştırma sonucunda sosyal çalışmacıların evlilik ve aile kurumuna ilişkin algılarının şekillenmesinde aile mahkemelerinde çalışmalarının önemli bir etken olduğu görülmüştür. Sosyal çalışmacıların meslek yaşantılarındaki tecrübelerinin evlilik ve aile hayatlarına birtakım olumlu veya olumsuz yansımalarının olduğu görülmekle birlikte olumsuz yansımaların evli sosyal çalışmacılara kıyasla bekâr sosyal çalışmacılarda daha fazla etkili olduğu dikkat çekmiştir.

Anahtar kelimeler: *aile mahkemesi, sosyal çalışmacı, evlilik kurumu, aile kurumu.*

ABSTRACT

This study aims at revealing how the professional experiences of the social workers employed in family courts, who often face with problematic family patterns due to the nature of their work, affect their attitude towards the marriage and family union. The qualitative research patterns were used in this study, and under the study, indepth interviews were made with 24 social workers who have served at least for one year in the courthouses affiliated to Istanbul province. The findings obtained from the field survey were handled around 4 main themes. The study results have demonstrated that working in Family Courts is an important determining factor in formation of the marriage and family perceptions of the social workers. It is seen that the experiences of the social workers in their professional life have some positive and negative reflections on their marriage and family life. It is remarkable that the negative effects are observed more on the single social workers compared to the married social workers.

Keywords: *family court, social worker, conjugal union, the family union.*

GİRİŞ

Aile mahkemelerinde görev yapmakta olan sosyal çalışmacılar, evliliğe ve aileye dair pek çok olumsuz olaya şahitlik etmekte ve söz konusu vakaların yönetiminde aktif rol almaktadır. Uzmanların, olumsuz tecrübelere şahit olmasının, kişisel yaşantılarında ne tarz etkiler oluşturduğunun bilinmesi, meslek elemanlarının kişisel yaşantılarında ortaya çıkabilecek muhtemel sorunların önlenebilmesi adına önem taşımaktadır. Bu bağlamda özellikle boşanma sürecindeki aileler ile ilgilenen sosyal çalışmacılarda evlilik ve aile imajının konuşulması önem taşımaktadır. Bununla beraber, duygusal yükü ağır bir sürece şahitlik edilmesi sebebiyle, uzmanların mesleki tecrübelerini kişisel yaşantılarına taşımalarının, tükenmişliğe sebep olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada, aile mahkemesinde görev yapan sosyal çalışmacıların; evliliğe, aileye, evlilik birliği içindeki çocuğa ilişkin bakış açılarının değerlendirilmesi ve uzmanların karşılaştıkları vakaların, bu bakış açılarını ne yönde etkilediğinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

LİTERATÜR TARAMASI

Yaklaşık 4000 yıllık bir geçmişe sahip olan (Türkarslan, 2007: 100) evlilik kurumuna geçmişten günümüze her çağda büyük önem verilmiştir (Alp, 2007: 27). Evlilik kurumunun önemli bir yapı olarak görülmesinin temelinde; sağlıklı evlilik ilişkilerinin sağlıklı ve işlevsel ailelerin, sağlıklı ailelerin de sağlıklı bir toplumsal hayatın oluşumuna zemin hazırlaması yatar (Zeybekoğlu, 2013: 9). Evlilik ve aile; birbirlerini tamamlayan, bireyleri bir araya getirerek hayata ve topluma bağlayan ve her yönden topluma katkı sunan iki olgudur (Burç, 2018: 135).

Aile, insanların dünyaya geldikten sonra yaşamlarını idame ettirdikleri birincil yer ve çevredir. Ayrıca aile, insanların hayatlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yer olması sebebi ile insanların yaşamlarında meydana gelen sorunların büyük bir kısmının da kaynağıdır (Duyan, 2012: 263). Bu nedenle, bir aile üyesinin hayatında meydana gelen herhangi bir sorun veya değişiklik diğer aile üyelerinin yaşamlarını da etkiler (Zastrow, 2014: 104). Günümüzde; modernizm ile aile kurumunun değersizleşmesi, aileyi koruyan değerlerin aşınması, geleneksel değerlerden uzaklaşılması, bireyciliğin ön plana çıkması, aile mahremiyetinin ihlal edilmesi, tahammülsüzlük, iletişim sorunları, beklentilerin artması gibi nedenlerle aile içerisinde ortaya çıkan problemlerde bir artış meydana getirmiş ve bunlar, ailede bir takım sorunların baş göstermesine neden olmuştur (Özden, 2018: 87-94; Gürsu, 2015: 99-130). Ailede meydana gelen sorunlardaki artış ise; sosyal hizmete olan ihtiyacı aynı oranda artırmıştır çünkü ailelerle sosyal hizmetin temel amacı; aile üyelerinin sahip oldukları sorunların çözümüne odaklanarak ailenin gelişmesini ve güçlenmesini sağlayıcı bütün müdahale ve uygulamaları gerçekleştirmektir (Özden, 2018: 87-94; Gilligan, 2004).

Sosyal hizmet alanında aktif olarak görev yapan bir sosyal çalışmacı; sosyal, çevresel, hukuki vb. problemlerle karşı karşıya kalan birey, grup, aile ve topluluklarla bir araya gelerek bu kişilerle sahip olduğu sorunların çözümüne yönelik faaliyette bulunmak için etkileşime girer (Maschi vd., 2009: 3). Sosyal çalışmacıların müdahalede bulunduğu bu kişiler; boşanma, işlenen bir suç nedeni ile sanık, tanık veya mağdur olma gibi hukuki problemler nedeni ile adalet mekanizması içerisine dâhil

olabilirler (Cigler, 2014). Bu durum ise; sosyal hizmet mesleği ile adalet mekanizmasının kesişmesine yol açar (Gönültaş, 2017: 2). Adalet mekanizması içerisinde sosyal çalışmacılar; aile mahkemeleri, çocuk mahkemeleri, ceza ve infaz kurumları, denetimli serbestlik ve şartlı tahliye merkezleri, savcılık ve kolluğun çocuk birimleri ve çocuk izlem merkezlerinde görev almaktadırlar (Baykara Acar, 2014; Şamar, 2018: 54; Karağaç ve Var, 2021). Görev aldıkları çalışma alanlarında ise genel olarak; boşanma, velayet, evlat edinme, evlilik birliği gibi konularda mahkeme hâkiminin isteği doğrultusunda detaylı bir inceleme yaparak rapor hazırlamak, görevlendirildikleri mahkemelerde bilirkişilik yapmak, olası cezai davranış durumlarını araştırmak, hizmet sundukları kişilere yönelik tedavi, krize müdahale ve vaka yönetimi yapmak, uyuşmazlıkların çözümü adına arabuluculuk faaliyetlerinde bulunmak gibi çeşitli rol ve işlevleri bulunmaktadır (Barker ve Branson, 2000: 2; Tercan, 2003: 33-34; Ashford, 2015: 149-151; Çalış, 2022).

Sosyal çalışmacılar, adalet mekanizması içerisinde sosyal hizmetin faaliyette bulunduğu çeşitli alanlarda görev almaktadırlar. Aile mahkemeleri de sosyal çalışmacıların çalışmalarını yürüttüğü görev alanlarından biridir (Bilgin ve Kılıç, 2018). İnsanlığın ortaya çıkışından günümüze değin, toplumun en önemli ve en temel öğesi olarak kabul edilen ailenin sağlıklı bir şekilde işleyişini sürdürmesi ve işlevlerini yerine getirebilmesi için sosyal ve ekonomik açıdan olduğu gibi hukuki olarak da korunması gerekmektedir. Aile mahkemeleri ise; çeşitli koruyucu, eğitici ve sosyal önlemlerle aileye hukuki açıdan destekte bulunan en temel ve en işlevsel alanlardan biridir (Tercan, 2003: 19).

Ailede ortaya çıkan bazı sorunlara çözüm yolları geliştirilememesi ve sorunların üstesinden gelinememesi gibi durumlarda çözüm yoluna kavuşmak adına aile mahkemelerine müracaat edilmektedir. Sorunun çözüme kavuşturulmasında ise diğer mahkemelerden farklı olarak aile mahkemelerinde uzman desteğine ihtiyaç duyulmaktadır (Atamtürk, 2010: 40). İşte bu aşamada sosyal çalışmacılar devreye girerek sosyal hizmetin aileye ilişkin faaliyetlerini yürütmekte ve ailelerin sorunlarının çözüme kavuşturulmasında aktif olarak rol üstlenmektedirler. 4787 sayılı Aile Mahkemeleri Kanununda aile mahkemelerinde görev alan uzmanların; mahkeme tarafından istenilen konular hakkında detaylı araştırma ve inceleme yaparak sonucu rapor halinde sunmak, gerekli hallerde duruşmada hazır bulunarak görevlendirildikleri kişilerin psikolojik durumları hakkında görüş bildirmek ve mahkeme tarafından verilen diğer görevleri yapmak gibi görevlerinin olduğu belirtilmiştir. Uzmanların yardımı ile aile mahkemelerinin, ailede meydana gelen sorunların tespitinin yapılması ve çözüme kavuşturulması noktasında daha etkili ve doğru sonuçlara varacağı düşünülmektedir zira mahkeme hâkiminin ailenin her bir üyesini ayrı ayrı saatlerce dinlemesi, çocuklarla onların gelişimlerine ve görüşme tekniklerine uygun bir şekilde konuşması, ailenin sosyal çevresini araştırarak ve gerektiğinde yerinde inceleme yaparak kanıya varması çok mümkün gözükmemektedir (Karahan ve Yıldırım, 2021). Hakimin tersine uzmanlar, aile bireyleri ile tek tek, gerekli durumlarda ise ortak görüşmeler gerçekleştirerek, ailenin sahip olduğu sosyal, kültürel ve psikolojik durumları dikkate alarak (Buz vd., 2015: 9; Demir, 2020), ailenin yaşam koşullarını

inceleyerek rapor hazırlarlar. Bu nedenle mahkeme hâkimlerinin verdikleri kararlarda uzmanlarının detaylı bir araştırma ve inceleme sonucunda mahkemeye sundukları raporlar büyük önem ifade etmektedir.

Sosyal çalışmacıların aile mahkemelerinde etkileşim içinde oldukları grup, evlilik ilişkilerini sağlıklı bir şekilde idame ettiremeyen, aile içinde çatışmaların yaşandığı, boşanma olgusu ile yüzleşmiş veya yüzleşmekte olan bir kitleden oluşmaktadır. Bu sebeple sosyal çalışmacılar, aile mahkemelerinde görevlerini ifa ederken sürekli olarak işlevlerini yerine getiremeyen, sağlıklı işleve sahip olmayan aile yapıları ile yüzleşmektedirler (Yurdakul, 2022). Bu durum ise aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışmacıların evlilik ve aile kurumuna bakış açılarına ve algılarına kaçınılmaz bir şekilde etki etmektedir. Bu doğrultuda yapılan çalışma ile yaptıkları işin içeriği gereği sürekli olarak sağlıklı işleve sahip olmayan ailelerle karşı karşıya kalan ve aile mahkemelerinde görev yapan sosyal çalışmacıların, çalışma sürecinde edindikleri deneyimlerin evlilik ve aile kurumuna yönelik bakış açılarına nasıl etki ettiğini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bu genel amaç doğrultusunda bu araştırmada, araştırmanın öznesi olan sosyal çalışmacılara ilişkin olarak aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmıştır:

- Aile mahkemelerinde sağlıklı işleve sahip olmayan ailelerle çalışıyor olmaları evlilik ve aile kurumuna yönelik algılarını nasıl etkilemiştir?
- Aile mahkemesinde çalışıyor olma durumu kendi aile sistemlerine nasıl yansımıştır?
- Aile mahkemelerinde çalışmak eş seçimi ve çocuk yapma ile ilgili görüşlerini nasıl etkilemiştir?
- Çalışma deneyimlerinin kendi evlilik ve aile ilişkilerine yansımaları nasıl olmaktadır?

Bu çalışma ile literatürde aile mahkemelerinde görev yapmakta olan sosyal çalışmacıların, aile ve evlilik kurumuna karşı bakışına ilişkin önemli bir boşluğu doldurulabileceği düşünülmektedir. Nitekim, düzenli olarak problemli aile ve evlilik süreçleriyle karşılaşan ve bu noktada aktif rol alarak vaka yürütücülüğü yapan sosyal çalışmacıların, karşılaştıkları vakaların, kendi yaşamlarında aile ve evlilik kurumuna ilişkin düşüncelerinin oluşmasında, şekillenmesinde veya değişmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu durum aynı zamanda sosyal çalışmacıların tükenmişlikleri ile de ilişkili olabilme potansiyeli taşımaktadır. Çalışma bu yönüyle, kendisinden sonraki çalışmaları destekleyecek ve altlık oluşturabilecek bir yapıya sahiptir. Çalışmanın sonuçlarının, özellikle aile mahkemelerinde görev yapan sosyal çalışmacıların, mesleklerinin kişisel yaşantılarına etkisini vurgulaması açısından önemli bir konumda olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma ile hem sosyal çalışmacılar hem de benzer konumlarda bulunan diğer meslek elemanlarının, mesleki yaşantılarındaki “olumsuz insan tecrübeleri”nin, kişisel yaşamlarına taşınmaması adına, geliştirilecek müdahale programlarına zemin hazırlanabileceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Nitel araştırmanın en temel özellikleri arasında araştırmanın öznesi olan kişilerin bakış açılarıyla araştırılan olay, olgu ve konuları inceleyip insanların algı, düşünce ve davranışlarını anlamaya çalışması yer almaktadır (Ekiz, 2003: 27). Yapılan araştırmada aile mahkemelerinde görev alan sosyal çalışmacıların evlilik ve aile kurumuna yönelik bakış açılarının derinlemesine incelenmesi ve böylelikle algı, duygu ve düşüncelerinin ortaya çıkarılması amaçlandığından nitel araştırma yöntemi seçilmiştir. Ayrıca bu araştırma yönteminin seçilmesinde; araştırmacıya esneklik sağlaması, araştırma sürecini yeniden biçimlendirebilme olanağı sunması (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41) ve araştırma grubu olarak az sayıda kişi ile daha fazla zamanda derinlemesine görüşmeler yaparak meselenin özünü kavrayabilme imkânı sağlaması gibi etkenler de belirleyici olmuştur (Yaman, 2014: 111).

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim (fenomenoloji) deseni seçilmiştir. Fenomenoloji yaklaşımının temelini kişisel deneyim ve tecrübeler oluşturmaktadır. Bir başka deyişle bu yaklaşım ile araştırmacı bireylerin deneyimleri ile ilgilenmekte (Merriam, 2013: 24), bireyin algılamaları ve olaylara yükledikleri anlamları kendi bakış açılarıyla nasıl ifade ettiklerini incelemektedir. Amaç, genelleme yapmaktan ziyade olgulardaki gerçekliği tanımlamaktır (Baş ve Akturan, 2008: 84-85). Bu araştırma ise aile mahkemelerinde görev yapan sosyal çalışmacıların Aile Mahkemesinde çalışma sürecinde evlilik ve aile kurumuna ilişkin olarak edindikleri tecrübelerin dışa vuruluşunun derinlerdeki anlamlarını ortaya çıkarmaya yönelik olarak kurgulandığından araştırmada olgu bilim desenine yer verilmiştir.

Veri Toplama Tekniği

Bu araştırmada nitel çalışmada kullanılan veri toplama tekniklerinden biri olan derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine mülakat tekniğinde amaç, sosyal dünyadaki "görünür" birçok olgu, süreç ve ilişkinin özüne inerek, bunların ayrıntılarını bütüncül bir şekilde kavramak ve araştırmaya dâhil olan katılımcıların görüş, düşünce ve değerlendirmelerini bir araya getirerek veri oluşturmaktır (Kümbetoğlu, 2012: 72). Bu verilerin oluşturulması için yapılan derinlemesine mülakatın; yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve odak grup görüşmesi şeklinde üç temel biçiminden söz edilebilir (Sönmez ve Alacapınar, 2011: 108; Punch, 2005: 166-169). Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak sosyal çalışmacıların evlilik ve aile kurumlarına yönelik deneyimleri, düşünceleri, duyguları ve doğrudan bakış açıları yakalanmaya çalışılmıştır. Görüşme formu başlangıç aşamasında, katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini ve araştırılan konu hakkında öğrenilmesi amaçlanan soruları içerecek şekilde hazırlanarak 36 soruluk bir havuz oluşturulmuştur. Görüşme formunun hazırlanması ve forma son şeklinin verilmesi sürecinde uzman görüş ve önerilerinden yararlanılmıştır. Yararlanılan uzman görüşleri sonucunda 27 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Formda yer alan soruların anlaşılmasında ve

yanıtlanmasında herhangi bir sorun olup olmadığını ortaya koymak için ise 2 sosyal çalışmacı ile ön görüşme gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen ön görüşmeler, araştırmacıya görüşme formundaki eksiklikleri görme, soruları yeniden gözden geçirme ve böylece eksik görülen hususlarda düzenleme yaparak forma son şeklini verme olanağı sağlamıştır. Yapılan ön görüşmeler sırasında katılımcılar tarafından anlaşılmayan sorular gözden geçirilerek değiştirilmiş, uygun olmayan bazı sorular görüşme formundan çıkarılmıştır. Sonuç olarak, aile mahkemelerinde görev yapan sosyal çalışmacılara ilişkin 25 sorudan oluşan yeni form ortaya çıkmıştır.

Araştırma Sahası

Araştırma 10.03.2020 ile 25.06.2020 tarihleri arasında İstanbul ilinde yapılmıştır. Araştırma bölgesi olarak İstanbul ilinin seçilmesinde; İstanbul ilinin Türkiye'nin toplam nüfusunun beşte birini kapsaması sebebi ile en fazla kültürel çeşitliliğe sahip il olması, böylelikle de katılımcılara farklı türdeki vakaları bir arada görme imkânı sunarak katılımcıların alanlarında daha fazla deneyim kazanmalarına olanak sağlaması, yine nüfus çokluğu nedeniyle diğer illere oranla daha fazla sosyal çalışmacıyı bünyesinde barındırması gibi sebepler etkili olmuştur. Araştırma bölgesi olarak İstanbul'un en büyük 6 adliyesi seçilmiştir. Araştırma kapsamındaki yerler; Anadolu Adliyesi, Çağlayan Adliyesi, Bakırköy Adliyesi, Büyükçekmece Adliyesi, Küçükçekmece Adliyesi ve Gaziosmanpaşa Adliyesidir.

Araştırma Grubu

Araştırma grubu belirlenirken nitel çalışmalarda sıklıkla kullanılan amaçlı örneklem yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmada amaçlı örneklem türlerinden ise kartopu örneklemesi kullanılmıştır. Kartopu örneklem, görüşme aşamasının başlangıcında bir veya birkaç kişi ile görüşüp ulaşılan katılımcılardan bir başka katılımcının ismini vermesi istenilerek kurulan bağlantılar temelinde yayılan örneklem türünü ifade etmektedir (Geray, 2006: 126; Neuman, 2007: 325). Bu araştırmada da araştırmanın başlangıcında ulaşılan katılımcılardan tanıdıkları başka sosyal çalışmacıların iletişim numaraları istenmiş olup; rızaları dâhilinde elde edilen iletişim numaraları ile diğer katılımcılarla iletişime geçilerek onların da araştırmaya dâhil olmaları sağlanmış ve süreç bu şekilde ilerlemiştir. Toplamda 24 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler sağlanmıştır. Katılımcılardan 12 kişi bekâr 12 kişi ise evlidir. Bütün katılımcılar evliliklerini severek ve kendi istekleri doğrultusunda yapmışlardır. Aşağıdaki tablolarda katılımcılara ilişkin genel bilgilere ve evli olan katılımcıların evlilik hayatına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcılara İlişkin Genel Bilgiler[*]

	Yaş	Eğitim Düzeyi	Aile Mahkemesinde Çalışma Süresi
Mustafa	29	Lisans	4 yıl
Ayşe	30	Lisans	5 yıl
Esra	29	Lisans	4 yıl
Emine	33	Y.Lisans	9 yıl

[*] Katılımcıların gerçek isimleri çalışma içerisinde kullanılmamış olup her birine başka kod isimler verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcılara İlişkin Genel Bilgiler (devamı)

	Yaş	Eğitim Düzeyi	Aile Mahkemesinde Çalışma Süresi
Ali	37	Lisans	7 yıl
Hatice	39	Lisans	8 yıl
Hüseyin	41	Lisans	3 yıl
Zeynep	27	Lisans	3 yıl
Gülsüm	27	Y. Lisans	2.5 yıl
Elif	27	Y. Lisans	4.5 yıl
Murat	47	Lisans	13 yıl
Meryem	27	Lisans	3.5 yıl
Bayram	37	Lisans	6 yıl
Hayriye	27	Lisans	1.5 yıl
Kadir	27	Y. Lisans	4.5 yıl
Zeliha	26	Y. Lisans	9 yıl
Fadime	28	Y. Lisans	4 yıl
Ahmet	31	Y. Lisans	2 yıl
Hülya	29	Lisans	7 yıl
Cemile	38	Lisans	9 yıl
Ramazan	26	Y. Lisans	2.5 yıl
Sibel	39	Lisans	13 yıl
Songül	26	Lisans	13 yıl
Aynur	37	Y. Lisans	1.5 yıl

* Katılımcıların gerçek isimleri çalışma içerisinde kullanılmamış olup her birine başka kod isimler verilmiştir.

Tablo 2: Evli Olan Katılımcıların Evlilik Hayatına İlişkin Bilgiler

	Evlilik Yaşı	Evlilik Süresi	Çocuk Sayısı/Yaşı
Mustafa	25	4 yıl	1/3 aylık
Ayşe	28	6 ay	Yok
Emine	28	6 yıl	1/5 yaş
Ahmet	28	2 yıl	1/9 aylık
Hatice	28	11 yıl	Yok
Esra	24	6 yıl	2/4-2,5 yaş
Ali	24	11 yıl	1/7 yaş
Hülya	28	6 ay	Yok
Hüseyin	27	15 yıl	2/2,5-10 yaş
Cemile	35	3 yıl	Yok
Sibel	28	11 yıl	1/5 yaş
Bayram	32	6 yıl	1/4 yaş

Araştırmanın Veri Analizi

Araştırmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz; görüşme çözümlemelerindeki ifadelerde, kullanılan dilde, kelimelerde, diyalogların yapı ve özelliklerinde herhangi bir değişiklik yapmadan katılımcıların ifadelerini doğrudan alıntılayarak veri çözümlemeyi ifade etmektedir (Kümbetoğlu, 2012: 154). Araştırmada literatür taramasıyla oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmaya katılmaya gönüllü olan 24 katılımcıya yüz yüze ve derinlemesine görüşme yöntemiyle uygulanmıştır. Yapılan görüşmeler katılımcıların onayları doğrultusunda ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Bir katılımcının derinlemesine mülakat esnasında ses kayıt cihazının kullanılmasını onaylamaması sonucunda katılımcının sorulan sorulara yönelik görüş ve düşünceleri yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Diğer 23 katılımcı ile yapılan görüşmeler sonucunda toplam; 1216 dakikalık ses kaydı elde edilmiştir. Görüşmeler tamamlandıktan sonra katılımcılar ile yapılan

derinlemesine mülakatlar araştırmacı tarafından yazıya aktarılmıştır. Verilerin analiz edilmesi sürecinde kolaylık sağlaması açısından elde edilen veri setinin tamamı nitel veri analiz programı olan MAXQDA 20 programına aktarılmıştır. Bu aşamada toplanan verilerin analizi için eş kodlayıcı kullanılmıştır. Bu bağlamda metinler iki kodlayıcı tarafından kodlanmış, ardından bu kodlamalar birbirleri ile karşılaştırılarak, çalışmanın kodları belirlenmiştir. Son durumunda *"işi eve getirmek" sahadaki tecrübenin özel yaşama aktarılması, evlilik ve aile kurumuna ilişkin inanç kaybı, evlilik yapmamış uzmanlarda evlilik ve aile kurumuna bakış ve çocuk sahibi olma konusundaki düşünceler* başlıklı 4 farklı temayı içeren, 40 koda ulaşılmıştır. Temaların belirlenmesi noktasında da tekraren eş kodlayıcıya başvurulmuş ve kodların tematik olarak dağılımının olabildiğince ortak bir seviyede tutulmasına önem gösterilmiştir. Araştırma bulguları ve bunlara ilişkin yorumlar aktarılırken araştırmaya katılım sağlayan sosyal çalışmacıların ifadelerine bağlı kalınmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca katılımcıların gerçek isimleri çalışma içerisinde kullanılmamış olup her birine başka kod isimler verilmiş ve katılımcıların ifadelerinden sonra parantez içinde kod isimleri, medeni halleri ve yaşlarına ilişkin bilgiler yer almıştır.

BULGULAR

Çalışmanın bulguları, elde edilen kodlar doğrultusunda oluşturulan 4 farklı temada sunulmuştur. Bu bağlamda, katılımcıların meslekleri dolayısıyla, evlilik kurumunda faydalanabilecekleri özellikleri edinmiş olmaları, *"İşi Eve Getirmek" Sahadaki Tecrübenin Özel Yaşama Aktarılması; karşılaşılan vakaların katılımcıların evlilik kurumuna bakışını ve bunu sürdürebilme becerisi noktasındaki düşünceleri Evlilik ve Aile Kurumuna İlişkin İnanç Kaybı;* bekâr sosyal çalışmacıların evliliğe olumsuz bakışlarının oluşması *Evlilik Yapmamış Uzmanlarda Evlilik ve Aile Kurumuna Bakış;* karşılaşılan vakalardaki çocuğun konumu ve çocuk sahibi olmanın getirdiği zorlukların doğrudan şahit olunan zorlukları barındırması sebebiyle sosyal çalışmacıların çocuk sahibi olmaya karşı olumsuz bakış açısı geliştirmesi *Çocuk Sahibi Olma Konusundaki Düşünceler* başlığı altında ele alınmıştır.

"İşi Eve Getirmek" Sahadaki Tecrübenin Özel Yaşama Aktarılması

Aile mahkemelerinde görev alan sosyal çalışmacılar ile yapılan görüşmelerden ortaya çıkarılan ilk ana tema *"İşi Eve Getirmek" Sahadaki Tecrübenin Özel Yaşama Aktarılması*'dır. Bu tema, katılımcıların mesleki yaşantılarından elde ettikleri tecrübelerin kendi evlilik ve aile hayatlarına ne tür kazanımlar sağladığı ve hangi konularda dezavantajlara yol açtığıyla ilgili kapsamlı duygu ve düşünceleri tanımlamaktadır.

Sosyal çalışmacılar, aile mahkemesinde çalışarak; sınır çizme, etkin dinleme, kendini tanıma ve eleştirme gibi birtakım konularda kazanım sağlamışlardır. Elde ettikleri bu kazanımlara ilişkin düşüncelerini ise şu sözlerle izah etmişlerdir:

> *"Alanda çalıştıkça evlilikteki sorunların nelerden kaynaklı olabildiğini görüyorsun. Kendini tanıyorsun. Kendini tanıma noktasında faydalı oluyor." (Hülya, 29, Evli)*
>
> *"Kendimi eleştirmeme sebep oldu çünkü bir olayı iki taraftan da dinliyorsun. O zaman ister istemez kendini de eleştirmek zorundasın." (Songül, 26, Bekâr)*

Olaylara farklı bakış açıları ile bakabilme, bir olay karşısında nasıl tepki verilmesi gerektiğini ve sakin olmanın önemini daha iyi kavrama, güçlendiğini hissetme gibi durumların da yine aile mahkemesinin katılımcılara sağladığı diğer kazanımlardan olduğu anlaşılmıştır:

> *"Olaylara bakış açım değişti. Bir şeylere nasıl tepki vereceğim değişti. Bir kere bu fevri davranışlarım veya fevriden daha çok her şeye ağlamam ben bunu aştığımı düşünüyorum bu dosyalarla… Kesinlikle ben bu alanda güçlendiğimi düşünüyorum ve artık ilerde eşimle olabilecek olası bir gerginlik veya problemde daha bilinçli bir şekilde ilerleyeceğimi, süreci daha güzel yönetebileceğimi düşünüyorum." (Hayriye, 27, Bekâr)*
> *"Daha sakin kalabilmeyi, sakin ve yapıcı düşünebilmeyi öğrendim." (Hülya, 29, Evli)*

Ayrıca yapılan görüşmeler, meslek yaşantısındaki tecrübelerin, empati yeteneğini geliştirici bir etki yarattığını ve soruna daha geniş perspektiften bakabilme becerisi kazandırdığını ortaya koymuştur:

> *"Kendi ailemiz içerisinde de biraz daha insanları dinlemeyi, empatiyi öğreniyoruz. Karşımızdaki gibi düşünmeye başlıyoruz." (Elif, 27, Bekâr)*
> *"Daha geniş çerçeveden bakıyorsun. Sorunun dinamiklerini, nasıl ortaya çıktığını biliyorsun ve nasıl çözüme kavuşturulacağını fark ediyorsun." (Zeliha, 26, Bekâr)*

Yaptıkları iş sayesinde evlilik ve aileye ilişkin konularda farkındalık kazandıklarını, böylelikle evlilik ve aile hayatlarında daha bilinçli hareket ettiklerini belirten katılımcılar konuya ilişkin şu açıklamalarda bulunmuştur:

> *"Bazı sorunlara yaklaşımım ve çözüm üretme yöntemim biraz değişmiş olabilir çünkü farkındalığım arttı …yaparken farkında değilsin ama karşına bir çift geldiği zaman onu net bir şekilde görebiliyorsun." (Hatice, 39, Evli)*

Aile mahkemelerinde görülen vakalar, iletişimin, evlilik ve aile hayatında son derece önemli olduğunun farkına varılmasını sağlamıştır. Edinilen farkındalık sayesinde, katılımcıların özel hayatlarında, iletişim konusunda daha dikkatli davranmaya başladıkları gözlenmiştir:

> *"Her noktada iletişimde kalma, paylaşımda kalmanın önemini kavradım çünkü birçok evlilikteki problemin iletişim eksikliğinden kaynaklı olduğunu gördüm." (Ramazan, 26, Bekâr)*

Aile mahkemesinde görülen aile profilleri, katılımcılara; nelerin aile hayatında sorunlara yol açtığını, sağlıklı bir evlilik ve aile hayatı için nelere dikkat edilmesi gerektiğini göstermiştir. Aynı zamanda kendi ailelerinin kıymetini daha iyi anlamalarını sağlayarak ailelerine sıkı sıkıya sarılmalarına vesile olmuştur:

> *"Aile mahkemesinde çalıştığımda bu olumsuz aileleri gördükten sonra evliliğimde böyle daha farklı, daha olumlu, daha iyi niyetli düşünmeye başladım." (Esra, 29, Evli)*

Çalışma alanından edinilen tecrübeler, evlilik ve aile konusunda daha fazla bilgi sahibi olunmasını, evliliğin öneminin ve aile olma bilincinin daha iyi kavranılmasını sağlamıştır. Bu durumun bazı katılımcıların evlilik ve aile kurumuna bakışlarına yansıması ise olumlu şekilde olmuştur:

> *"Aile mahkemesinde çalıştığımız zaman iyi bir evlilik modelinin nasıl olabileceğini az çok görebiliyoruz… Alanla evet işte evlilik budur. Böyle bir perspektifte olursa daha kaliteli bir evlilik olabilir gibi bazı değerlerim oluşmaya başladı." (Elif, 27, Bekâr)*
> *"Aile kavramının önemli bir şey olduğunu meslekle fark ettim." (Hülya, 29, Evli)*

Aile mahkemelerinden elde ettikleri deneyimler doğrultusunda; meydana gelen sorunun kaynağını daha iyi kavrayabilme, sorun içinden çıkılmaz bir hal almadan soruna erken müdahale etme ve üstünü örtmeden veya ötelemeden sorunu çözüme kavuşturma gibi konularda, Aile Mahkemesinin kendi aile hayatlarına birtakım katkılarının olduğunu vurgulayan katılımcılardan biri konu hakkında şu ifadelerde bulunmuştur:

> *"Yaşanan tartışmaların ne kadar küçük konularla başlayıp sonrasında ne kadar önlenemez sorunlara sebep olduğunu sıkça kez gördüm aile mahkemesindeki gerçekleştirdiğim görüşmelerde. Bu anlamda bana olumlu bir katkısı oldu mesela bir sorun yaşandıysa o sorunun üzerini kapatıp öyle kalmasını hiç bir zaman istemem. Bu aile mahkemesinde çalışmamın bana katmış olduğu bir şey çünkü sorunların biriktikçe daha büyük sorunlara yol açacağını düşünüyorum." (Mustafa, 29, Evli)*

Çalışma alanında edinilen tecrübeler doğrultusunda, geniş aile ile ilişkilerin, evlilik ve aile kurumunun sürdürülebilir olmasında son derece önemli olduğunun farkına varılmıştır. Bu perspektifte, ailelerle ilişkiler konusunda daha dikkatli davranılarak eş-aile arasında denge kurulmaya çalışılmıştır:

> *"Köken ailelerin, yani anne babamın, kendi çekirdek aileme müdahalesi veya içine girip o organizasyonu kendi istek ve beklentileri noktasında şekillendirme arzusu, aynı şekilde eşimin ailesinin de öyle. Şimdi bunun neye yol açtığını veyahut ucunun alınamaz olduğunu görüyorsunuz yani insanlar buraya geldiği zaman işte benim kayınvalidem şöyleydi de bizi oraya çağırdı da oraya gittim de ondan sonra şöyle oldu da o bizim sünnete gelmedi filandı falandı diye giden hikâyeler. …bunları en basitinden engelleme noktasında daha sınırları çizen tarafta oldum, aslında olduk." (Ali, 37, Evli)*

Katılımcılar, aile mahkemesinde çalışmaya başlamadan önce evliliğe yönelik bakış açıları ile aile mahkemesinde çalıştıktan sonraki bakış açıları arasında büyük fark olduğunu, çalışma alanından edindikleri tecrübelerle evliliğe ilişkin bakış açılarında önemli bir değişimin meydana geldiğini belirtmişler, bu yöndeki düşüncelerini şu şekilde açıklamışlardır:

> *"Kesinlikle evliliğe olan bakış açımı değiştirdi… Öncesinde hep böyle yeni gelin itemleri (eşyaları) olur ya sosyal medyada böyle her şey yepyeni olsun, çok güzel olsun, pahalı olsun, en iyisi olsun, şu ne der, bu ne der, işte düğünün, gelinliğin en iyisi olsun, bu düşüncelere ister istemez sürükleniyoruz çevremizdeki insanlar tarafından. Evlilik bence*

bu değil… Evliliğe bakış açım ve evliliğin değerini ben, bence bu meslekte anladım." (Hayriye, 27, Bekâr)

Çalışma alanı katılımcılara, evliliğin sürdürülebilir olması ve mutlu bir aile hayatı için eş seçiminin son derece önemli olduğu ve eş seçiminde daha dikkatli olunması gerektiği anlayışı kazandırmıştır:

"Başta her şey çok güzel başladı. İşte çok âşık olduk. Çok seviyorduk. Bilmem ne. Sonrasında tabi çok kötü şeyler söylüyorlar birbirlerine karşı. Çok kötü şekillerde ayrılmak istiyorlar. Dolayısıyla bu da benim ilişkilere bakış açımı biraz olumsuz etkiledi. Daha dikkatli olmak lazım gibi bir algı oluştu." (Gülsüm, 27, Bekâr)

Evliliği deneyimlemiş insanları, birinci ağızdan dinlemek ve gözlemlemek, katılımcılara, eş seçiminde belli kriterlere dikkat ederek hareket etme konusunda farkındalık sağlamıştır. Kazanılan bu farkındalık ile katılımcılar, aile mahkemesinde çalışmaya başladıktan sonra hangi kriterlere dikkat ettiklerini şöyle ifade etmişlerdir:

"Burada temel gördüğüm şey şu; insanlar ailelerinin evliliklerine müdahale etmelerine çok fazla izin verdiklerinde evlilikler sonuçlanıyor, kötü bitiyor vesaire. Dolayısıyla ilişkisine sahip çıkabilen, karşısındaki insana ve daha önemlisi kendisine saygı duyabilen bir insan olması gibi bir anlayış oluştu." (Gülsüm, 27, Bekâr)

"Çok yönlü hayata bakabilen, hayattan ne istediğini bilen, kendi değerleri oturmuş insanla olmam gerektiğini düşündürdü." (Elif, 27, Bekâr)

"Eğitim, ekonomik eşitlik veya yakınlık, hayata bakış açısı, benzer şeylerden hoşlanıyor olmak, çok zıt karakter olmaması bu alandan edinmiş olabileceğim kriterler olabilir." (Cemile, 38, Evli)

"Genel olarak vardır ya işte yakışıklı olsun, zengin olsun, boyu posu şöyle olsun, meselenin o olmadığını anlıyorsun. Zenginlikmiş, yakışıklılıkmış vesaireyi eleyip karakter, kişilik, aile bunlara bakıyorsun." (Zeliha, 26, Bekâr)

Yapılan görüşmeler, aile mahkemesinde görülen vakaların, katılımcıları şüpheciliğe sürüklediğini ortaya çıkarmıştır. Özellikle aldatma vakalarını dinlemenin, bu durum üzerinde büyük bir etkisinin olduğu fark edilmiştir:

"Bir kadın veya erkek aldatıyordur. Bunu canlı canlı böyle ağlayarak anlatıyor ya senin karşında, bunlardan birini es kaza eşinde görünce jeton düşüyor. Sonra onu besleyen diğer hareketler olmadığı için o düşünce unutuluyor ama bir kaç günün böyle devamını beklemekle geçebiliyor… Herkesin her şeyi yapabileceği hissiyatına kapılıyorsun." (Ahmet, 31, Evli)

Yine çalışma alanında görülen vakaların, katılımcıların güven problemi yaşamalarına neden olduğu, eskiye oranla insanlara güvenmelerinin daha uzun zaman aldığı anlaşılmıştır:

"Aile mahkemesinde 1.5 senedir çalışıyorum ve ben şunu söyledim: 'Biz kime güveneceğiz.' Hani bunu ben gördüğüm vakalar sonrasında gerçekten dedim." (Songül, 26, Bekâr)

Cinsel istismar konulu vakaların, katılımcılarda endişe ve korkuya neden olduğu dikkat çekmiştir:

"Çalıştığımız alanın cilvelerinden dediğim gibi cinsel istismar konusu çalıştığımız vakalar yüzünden çok kaygılandırabiliyor. Ne kadar da güvensen acaba bir kız çocuğumuz olsa Allah'ım biz de böyle şeyler yaşar mıyız? dediğim anlar oluyor." (Hatice, 39, Evli)

Evlilik ve Aile Kurumuna İlişkin İnanç Kaybı

Çalışmanın katılımcı deneyimlerinden ortaya çıkarılan bir diğer ana teması olan *evlilik ve aile kurumuna ilişkin inanç kaybı* teması; katılımcıların çalışma yaşamlarından elde ettikleri tecrübeler sonucunda evlilik ve aile kurumunun sağlıklı bir biçimde sürdürülebilirliği ve devamlılığının sağlanması konusunda inanç kaybı yaşadıklarına işaret etmektedir.

Aile mahkemesinde görev almalarıyla birlikte; aile kurmanın kolay ancak sürdürmenin de bir o kadar zor olduğunu düşünen katılımcılar, aynı zamanda ailenin çabuk dağılabilecek bir yapı olduğunu, mutlu bir aileye sahip olmanın zorluğunu alanda çalışarak daha iyi kavradıklarını vurgulamışlardır:

"Genel olarak aileye olan inancım kayboldu. Ben artık işte gerçek evliliğin, gerçek ailenin olduğunu sanmıyorum. Herkes rol yapıyormuş gibi." (Aynur, 37, Bekâr)

Aile mahkemesinde çalışmaya başlamadan önce evlilik sorunları hakkında daha yüzeysel bilgi sahibi olduklarını ancak aile mahkemesinde çalışmaya başladıktan sonra çok çeşitli evlilik sorunu olduğunun farkına vardıklarını belirten katılımcılar konu hakkında şu açıklamalarda bulunmuştur:

"Evliliğe ilişkin ben bu alanda çalışmadan önce bana bir soru sorulsaydı ben kişiler arasında bu kadar çok aldatma, şiddet olduğunu düşünmezdim ama çalışmaya başladıktan sonra gördüm ki aldatma da şiddet de kişilerin birbirlerine güvensizlikleri de fazlasıyla var." (Mustafa, 29, Evli)

Çeşitli sorunları içinde barındırabilen evlilik kurumunun, hem kendisinin hem de sürdürülebilirliğinin zor olduğuna dikkat çeken katılımcılar, bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Burada gördüğüm vakalarla evliliklerin zor bir şey olduğunu düşünmeye başladım… Alanda çalışmadan önce evlilik daha basit, kolay bir şey olarak algıladığım bir şeydi… Alanla birlikte genel anlamda evliliğin sorunları da beraberinde getirdiği izlenimi kaldı bende." (Cemile, 38, Evli)

Katılımcılardan Hayriye, çalışma alanının evliliğe dair beklentilerini artırdığını, aynı zamanda evlilik konusunda daha temkinli hareket etmesine sebebiyet verdiğini, bu durumu ise olumsuz olarak yorumladığını şu şekilde dile getirmiştir:

"Evliliğe bakışım nasıldı daha beklentisizdi bence. Beklenti demek hayal kırıklıkları demek ve bu alan benim beklentilerimi artırdı. Dikkat edilmesi gereken çok fazla şey olduğunu gördüm. …biraz daha beni temkinli olmaya itiyor." (Hayriye, 27, Bekâr)

Aynur ise, bir aile mahkemesi uzmanı olarak evlilik ve aileye ilişkin konularda kendisinden kusursuz davranış beklenildiğini ancak çalışma alanında edindiği tecrübeleri evlilik ve aile hayatında uygulamaya geçirdiğinde ise bilmişlikle suçlanabildiğini şu sözleri ile açıklamıştır:

"Bu işi yapınca eş senden daha böyle dört dörtlük davranmanı bekliyor. İşte bir tartışmada kendi mesleki bilgilerini kullandığında eski eşim şey derdi: 'Sen zaten hep iyi bilirsin.' Hani seni bilmişlikle suçlayabiliyordu. Kullanmadığımda da sen bile bu işi yaparak böyle davranıyorsan ben napayım gibi iki uçta da böyle dengeyi tutturamamak şeklinde bir etkisi oldu olumsuz anlamda." (Aynur, 37, Bekâr)

Evlilik Yapmamış Uzmanlarda Evlilik ve Aile Kurumuna Bakış

Sosyal çalışmacılar ile yapılan görüşmelerden ortaya çıkarılan bir diğer ana tema *evlilik yapmamış uzmanlarda evlilik ve aile kurumuna bakış*'tır. Bu tema bağlamında işlevsel olmayan evlilik ve aile ilişkilerini gözlemlemenin evli ve bekâr sosyal çalışmacıların evlilik ve aile kurumuna bakışlarına farklı şekillerde yansıdığı, olumsuz etkilerin bekâr sosyal çalışmacılar tarafından daha yoğun bir şekilde belirtildiği göze çarpmaktadır.

Sağlıklı işleve sahip olmayan aile profilleri görmenin, evli sosyal çalışmacılara oranla bekâr sosyal çalışmacıların evliliğe bakışında, daha fazla olumsuz etki yarattığı dikkat çekmiştir:

"Alanla birlikte evliliğe bakışım mükemmel değişti. Yani 180 derece döndü gerçekten. Önceden evlenirim diyordum. Şuan bilmiyorum… Evlilik birliğini kurana saygım var ama adım atmayı düşünmüyorum yani öyle… İşte vakalara bakıyorsunuz aldatma, ekonomik sıkıntı, cinsel saldırı yani o kadar çok o kadar çok şey. Hani şey diyorlar ya hangi açıdan bakarsan bak ofsayt öyle gerçekten." (Songül, 26, Bekâr)

Araştırmaya katılım sağlayan sosyal çalışmacılara, aile mahkemesinde çalışan bir uzman olarak evlenmeyi erteledikleri veya hiç evlenmemeyi düşündükleri zamanların olup olmadığı sorusu yöneltildiğinde; yine evli sosyal çalışmacılara kıyasla bekâr sosyal çalışmacıların çalışma alanının etkisiyle zaman zaman evliliği erteleme veya hiç evlenmeme düşüncelerine kapıldıkları anlaşılmıştır:

"Evlenmeyi kesinlikle düşünmem o zaman dediğim anlar oldu. Şu şekilde yani birbirini severek isteyerek yola çıkan taraflar arasında öyle şeyler oluyor ki insan bunu bir insana hele ki sevdiği bir insana nasıl yapar. O zaman evlenmeyim kafasına giriyorsunuz ister istemez." (Meryem, 27, Bekâr)

Ayrıca aile mahkemesinde evlilik ve aileye dair görülen vakaların, bekâr katılımcılara evlilik hayatına ilişkin deneyim yaşamamaları sebebi ile korkutucu geldiği anlaşılmıştır:

"Bu meslekten önce daha rahat, biri ile tanışıp bir yola çıkabilirdim ama şimdi bence daha çok zorlanacağım, daha fazla şeye dikkat edeceğim ve bu şeylerle karşı karşıya kaldığımda nasıl baş edeceğimi bilmiyorum bu yüzden de bu meslek beni tedirgin ediyor." (Hayriye, 27, Bekâr)

Yine cinsel hayata ilişkin vakaların, bu konuda deneyim yaşamayan bekâr katılımcılarda endişe ve korkuya neden olduğu dikkat çekmiştir:

"Vakalarda şu ana kadar duymadığımız cinsel problemlerden sorunlardan bahsedebiliyorlar. O bazen insanı kaygılandırabiliyor çünkü tanıştığın kişiyi bir şekilde tanıyabiliyorsun ama cinsel hayatı yaşamadığın için o konuda karşına ne çıkacağını tam olarak bilemeyebiliyorsun." (Zeliha, 26, Bekâr)

İşe ilk başladıkları dönemde gördükleri çeşitli evlilik sorunları ve aile profilleri nedeni ile evlilik hakkında olumsuzluğa kapıldığını ancak zaman geçtikçe duruma adapte olduğunu ifade eden katılımcılardan biri, bu yöndeki düşüncelerini şu şekilde izah etmiştir:

"Açıkçası işe başladığım ilk zamanda şey diye düşündüm; 'Ben nasıl evleneceğim.' …ama şöyle diyebilirim ilk yıllar tarafların o konuşmaları, birbirlerine olan o şeyleri hep aklımdaydı ama bir süre sonra onları unutmaya başlıyorsun. Aralarındaki o sorunlara vesaire alışmaya başlıyorsun da diyebiliriz." (Zeliha, 26, Bekâr)

Katılımcılara, boşanma aşamasında olan veya boşanmış çiftlerle çalışmanın, evlilik kurumuna ilişkin düşüncelerine olumsuz etkilerinin üstesinden gelmek için ne tür baş etme mekanizmaları kullandıkları sorulmuştur. Araştırma özneleri; her insanın aynı olmayacağını, yapılan iş nedeni ile sürekli çeşitli sorunlara sahip aile profilleri gördüklerini ancak her evliliğin mutsuz sonla bitmediğini düşünerek kendilerini teselli etmeye çalıştıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Nasıl başa çıkıyorum işim bu olduğu için bu alanda çalıştığım için bu kadar çok insanla karşılaştığımı düşünerek diyebilirim." (Zeliha, 26, Bekâr)

Çalışma hayatı ile sosyal hayatı birbirinden ayırmaya çalışarak olumsuz etkilerle baş etmeye çalıştıklarını ifade eden katılımcılardan birinin açıklamaları şu şekilde olmuştur:

"Yapabileceğim en iyi şey bizim meslekte bunu kesinlikle hocalarımız da çok fazla söylerdi: 'Yaptığın iş orada kalsın, 17.00'de sen o işi bırak, kendinle, o düşünceleri atarak evine dön ve kesinlikle kendine bir hobi edin bunların üstesinden gelebilmek için.' Bunlar yapılabilir." (Hayriye, 27, Bekâr)

Çocuk Sahibi Olma Konusundaki Düşünceler

Çalışmanın katılımcı deneyimlerinden ortaya çıkarılan diğer bir ana teması olan *çocuk sahibi olma konusundaki düşünceler* alandaki gözlemler ve elde edilen deneyimlerin katılımcıların çocuk sahibi olma konusundaki düşüncelerine nasıl etki ettiğine ilişkin duygu ve düşünceleri kapsamaktadır.

Araştırmaya katılan sosyal çalışmacılara, çalışılan alanın çocuk sahibi olmaya etkisi sorulduğunda; katılımcılar, aile mahkemesinde çalışmaya başladıktan sonra gördükleri vakalardan ebeveyn-çocuk ilişkilerine, çocukların nelere gereksinimleri olduğuna ve boşanma aşamasında ne kadar

yıprandıklarına şahit olduklarını; bu durumların ise çocuk sahibi olma konusundaki görüşlerine olumsuz şekilde yansıdığını ifade etmişlerdir:

> *"Bu alana girmeden önce 5-6 çocuğum olsun diye düşünürdüm… Tabi sonra aile mahkemesine girince çok cahil ailelerin de çok okumuş ailelerin de çocukları ne kadar yıprattığını gördüm. En güzeli hiç dünyaya getirme daha iyi." (Ramazan, 26, Bekâr)*

Aile mahkemesinde çalışmadan önce de çocuk sahibi olmaya sıcak bakmayan katılımcılara çalışma alanında gördükleri vakalar, çocuk sahibi olmama konusunda doğru karar verdiklerini düşündürmüştür:

> *"Zaten hiç bir zaman düşünmüyordum ama burada da görünce bunları, buradaki çocukların hallerini filan hani görüşümü destekledi. İyi ki de böyle düşünüyormuşum doğru yolda gidiyorum diye destekledi olumsuz bakış açımı." (Aynur, 37, Bekâr)*

Çalışma alanında görülen vakaların, ebeveyn ve çocuk profillerinin, çocuk sahibi olma ve çocuk yetiştirme konusunda endişe ve korkulara yol açtığı görülmüştür:

> *"Tamam evlenilebilinir, ayrılına da bilinir ama çocuk olgusu beni müthiş korkutuyor. Belki de evliliğe uzak durmamın sebeplerinden bu yaşanılanları ve çocukların arada kaldığı hissinin yaşandığını görmek." (Songül, 26, Bekâr)*

Özellikle cinsel istismar mağduru çocuklarla çalışmanın, sosyal çalışmacılar üzerinde büyük bir etki yarattığı, bu etkinin ise katılımcıların çocuk sahibi olma ve çocuk yetiştirme konusundaki düşüncelerine olumsuz şekilde yansıdığı anlaşılmaktadır:

> *"İstismar vakalarını çok fazla gördükçe böyle bir dünyaya çocuk getirmek istemiyorum algısı doğru olabilir gibi bir anlayış oluyor, onu korumanın endişesi oluyor." (Gülsüm, 27, Bekâr)*

Çalışma alanıyla birlikte; çocuk yetiştirme konusunun detaylarına daha vakıf olunmuş ve çocuk yetiştirme konusunda daha dikkatli davranılması gerektiğinin bilincine varılmıştır:

> *"İşe başladıktan sonra benim karar verdiğim çocuk noktasında şu oldu; çocuğum doğduktan sonra mutlaka ilk iki sene ben bakmalıyım bizzat. Bu düşünce bende mesleğimden sonra oluştu çünkü o ilk iki yılın ne kadar önemli olabildiğini gördüm. Ondan sonrasında güvenebileceğim ve mümkünse tek kişinin bakımını sağlaması gerektiğini yine mesleğim sayesinde fark edebildim." (Hülya, 29, Evli)*

Çocuk yetiştirmenin büyük bir sorumluluk gerektirdiği daha iyi kavranılmakla birlikte; evliliği sağlam temellere oturtmadan çocuk yapılmaması gerektiğine dikkat çeken katılımcıların konuya ilişkin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

"Önceden sorsanız belki daha çok çocuğum olsun diyebilirdim veya çocuk yetiştirmenin zor olduğunu tabii ki biliyordum ama bu alana girdikten sonra çok çok daha zor olduğunu anladım. Çok büyük sorumluluk istiyor." (Zeliha, 26, Bekâr)

Katılımcılardan Hatice, çocuk sahibi olmanın evliliği güzelleştirdiği kadar kötüleştirebildiğini çünkü çocuk sahibi olduktan sonra kadınların evliliklerini ve eşlerini ikinci plana atarak çocuk odaklı yaşamaya başladıklarını, bu durumun ise evlilikte sorunlara yol açabildiğini sözlerine eklemiştir:

"Hakikaten kadınların anne olduktan sonra bu dünyadaki görevlerini tamamladıklarını zannettiklerini görmeye falan başladım. Anne oldum tamam. Evliliğin, kocanın bir anlamı kalmıyor. Onları elinin tersiyle bir tarafa itip sadece çocuk odaklı yaşamaya başlıyorlar. Dolayısıyla bunlar evlilikte bir takım sorunlara sebep olabiliyor." (Hatice, 39, Evli)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışma sürecinde edindikleri deneyimlerin, aile mahkemesinde görev alan sosyal çalışmacıların, evlilik ve aile kurumuna yönelik bakış açılarına nasıl etki ettiğinin ortaya konulmaya çalışıldığı bu araştırmada; **"işi eve getirmek" sahadaki tecrübenin özel yaşama aktarılması, evlilik ve aile kurumuna ilişkin inanç kaybı, evlilik yapmamış uzmanlarda evlilik ve aile kurumuna bakış** ve **çocuk sahibi olma konusundaki düşünceler** ana temaları tanımlanmıştır.

Sınır çizme (Canel, 2007: 46-47; Bayer, 2018: 220-226), empatik yaklaşım geliştirme (Ağırman, 2006: 25), etkin dinleme (Burton ve Dimbleby, 2002: 12-14; Hartley, 2010: 99), meydana gelen sorun karşısında nasıl davranılacağını bilerek hareket etme (Nazlı, 2012: 24-28; Akgül Gök, 2013: 20-25), sabırlı ve sakin olma (Canel, 2012: 13-17), kendini tanıma (Köknel, 2005: 20-21), olaylara farklı açılardan bakabilme gibi becerilere sahip olma durumunun evlilik ve aile hayatının sağlıklılığı ve sürdürülebilirliği açısından son derece önemli olduğuna çeşitli araştırmalar tarafından dikkat çekilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda da sosyal çalışmacıların, çalışma alanlarından edindikleri tecrübeler sayesinde belirtilen kavramlara ilişkin kazanım sağladıkları anlaşılmıştır. Elde edilen bu kazanımların sosyal çalışmacıların hem kişisel gelişimlerine hem de evlilik ve aile hayatlarının mutluluk ve huzuruna önemli katkılar sunacağı söylenebilir. Yine çalışma alanının sosyal çalışmacılara; evlilik ve aileye ilişkin konularda farkındalık kazandırdığı, katılımcıların evliliğe ilişkin bakışlarını yüzeysellikten arındırdığı, evlilik ve aile kurumu ile ilgili daha geniş bir görüşe sahip olmalarını sağladığı ve toplumun şekillendirdiği yönde değil, kişinin kendi istekleri doğrultusunda evlilik yoluna girmesi gerektiğinin bilincine varmalarını sağladığı gözlenmiştir. Bu doğrultuda, çalışılan birimde yapılan gözlemlerin, sosyal çalışmacıların evliliğe yönelik plan ve algılarının şekillenmesinde önemli bir role sahip olduğu söylenebilir. Dolayısıyla sosyal çalışmacıların meslekleri sebebiyle karşılaştıkları vakalardan edindikleri tecrübelerin, uzmanların kişisel yaşantılarında kurdukları ilişkilerde önemli rol oynayabildiği, bu manada özellikle evlilik ve aile gibi kurumlar bağlamında sunulacak davranışlar konusunda daha dikkatli davranabildikleri anlaşılmıştır.

Ailenin sağlıklı bir şekilde varlığını devam ettirebilmesi için aile üyelerinin birbirleriyle etkili iletişim kurabilmeleri gerekmektedir. İletişimsizlik aileyi mutsuzluğa ve yıkılışa götüren temel nedenlerin başında gelmektedir (Başaran, 2013: 150-164; Güleç, 2018: 106-108). Nitekim görüşme yapılan sosyal çalışmacılar da çalışma alanında gördükleri vakalar doğrultusunda sağlıklı işleve sahip olmayan aile yapılarındaki temel problemin aile bireyleri arasındaki iletişimin eksikliğinden veya yanlış kullanımından kaynaklı olduğunu gözlemlemişlerdir. Bu durum ise; sosyal çalışmacıların kendi evlilik veya aile hayatlarında iletişim konusunda daha dikkatli davranmalarını sağlamıştır. Ayrıca yapılan literatür araştırmaları; sorunun nedeni veya şekli ne olursa olsun, kişiler ailede meydana gelen sorunları çözebileceğini düşünüyorsa ve etkin problem çözme becerilerine sahipse; aile ve evlilik ilişkilerinin bu sorunlardan olumsuz etkilenmeyeceğini, evliliğin uyum içinde devam edeceğini ve ailenin sağlıklı bir yapıda olacağını göstermektedir (Canel, 2007: 82-83; Kafkaslı, 2019: 16-19; Vural Batık ve Kalkan, 2017: 2632-2639). Yapılan araştırmada, çalışma alanından edinilen deneyimlerin katılımcılara; çatışma ve problem çözme becerilerine sahip olma, soruna daha geniş perspektiften bakabilme, sorunun kaynağını daha iyi kavrayabilme, üstünü örtmeden veya ötelemeden sorunu çözüme kavuşturma gibi konularda kazanım sağladığı, böylelikle katılımcıların evlilik ve aile hayatlarında meydana gelen sorunların çözümü konusunda kendilerini daha donanımlı hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde; çalışma alanının evlilik ve aile hayatının gidişatına yön veren konularda sosyal çalışmacılara fayda sağladığı, elde edilen bu fayda durumunun ise; sosyal çalışmacıların evlilik ve aile hayatlarına yansımalarının olumlu yönde olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Aile Değerleri Araştırmasında (2010: 60-64) akrabalık ilişkileri ve genel aile değerleri hakkında bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; çiftlerin evlilik hayatları boyunca aile büyüklerinin görüşlerini dikkate almaları gerektiğini düşünen katılımcıların oranı %72,5 olarak bulunmuştur. Yine aynı araştırmada aile içi ilişkilerin çiftlerin anne babalarını da ilgilendirdiği görüşüne %66,3 oranında kişi katılmıştır. Belirtilen ifadelere yüksek oranda bir katılımın olması; Türk aile yapısında geniş ailelerin aile ilişkilerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim çeşitli araştırmalar da bu durumu destekler niteliktedir (TAYA, 2011: 140-145; Beşpınar ve Beşpınar, 2017: 140-141). Araştırma sonucunda sosyal çalışmacıların, geniş aile ile ilişkilerin evlilik ve aile kurumunun sürdürülebilirliği üzerinde büyük bir etkisinin olduğuna ilişkin farkındalık kazandıkları; bu doğrultuda, kendi evlilik hayatlarında geniş aile ile ilişkiler konusunda daha temkinli ve dikkatli davrandıkları tespit olunmuştur. Buradan hareketle sosyal çalışmacıların çalışma alanlarından edindikleri tecrübelerin, geniş aile ile kurdukları ilişkilerin şekillenmesinde önemli bir role sahip olabildiği söylenebilir.

Evliliği tecrübe etmiş çiftlerle görüşmek ve onları gözlemlemek; katılımcılara, evlilik ve aile kurumunun sürdürülebilirliği, mutluluk ve huzuru için eş seçiminin son derece önemli olduğu ve eş seçimi konusunda dikkatli olunması gerektiği anlayışı kazandırmıştır. Yapılan literatür araştırmaları da eş seçiminin evliliğin seyrinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir (Tüzemen ve

Özdağoğlu, 2007: 229; Akpınar, 2019: 164) Çalışma alanından edindikleri gözlemler sonucunda sosyal çalışmacılar, bir eşte bulunması gereken başlıca özellikleri; her konuda sorumluluk sahibi olma, takdir etme, hem kendisine hem de karşısındaki bireye saygı duyabilme, çok yönlü bakış açısına sahip olma ve kendi ayakları üzerinde durabilme şeklinde sıralamışlardır. Yine evlilik planı yapılan kişinin; kültürel yapısı, eğitim seviyesi, ekonomik durumu ve aile yapısının da dikkat edilmesi gereken diğer özellikleri arasında olduğuna vurgu yapılmıştır. Sancak Aydın ve Demir (2017: 635) tarafından yapılan araştırmada da katılımcıların eş seçiminde önem verdikleri özellikler; kişilik, eğitim seviyesi, aileler, kültürler ve hayat görüşünün benzerliği, siyasi görüş, dini görüş, takdir etme, uyum, iletişim, güvenilirlik ve saygı olarak bulunmuştur. Bozgeyikli ve Toprak'ın (2013: 77-78) çalışmasında ise; katılımcıların eş seçim sürecinde en çok dikkat ettikleri kriterin kişilik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda; ailelerin uyumu, eğitim düzeyi, maddi gelir, aynı ırktan olmak ve siyasi görüş kriterleri de kişilik kriterinden sonra dikkat edilen kriterler arasında yer almışlardır. Bu doğrultuda, sosyal çalışmacıların görüşme sürecinde gözlemledikleri çiftlerden edindikleri bilgilerin, eş seçme kriterleri üzerinde önemli bir rol oynayabildiği ve bu sayede sağlam zeminler üzerine kurulmuş bir evliliğe adım atma konusunda yol gösterici olabildiği şeklinde yorumlanmıştır.

Aile mahkemesinde çalışmaya başladıktan sonra görülen vakaların, sosyal çalışmacıların evlilik hayatına ilişkin güven problemi yaşamalarına neden olduğu; aynı zamanda gözlemlenen vakaların sosyal çalışmacıları şüpheciliğe de sürüklediği, özellikle aldatma vakaları dinlemenin insanlara karşı duyulan güvensizlik ve şüpheciliği daha da artırdığı anlaşılmıştır. Yapılan çoğu araştırma sonucu çiftleri boşanmaya götüren sebeplerin başında aldatma ve aldatılma durumunun yer aldığını (Betzig, 1989; Tortamış, 2014) gösterirken; çalışma hayatı boyunca boşanma aşamasında olan veya boşanmış ailelerle etkileşim halinde olan sosyal çalışmacıların alandaki gözlemleri sonucunda güven problemi yaşamalarının ve içlerinde şüphe barındırmalarının olağan bir durum olduğu söylenebilir. Nitekim Ünal ve Avcı (2019: 2649-2650) tarafından yapılan araştırmada da evlilik hayatına ilişkin duyulan en önemli kaygının güven olduğu, bireylerdeki bu güvensizlik halinin ise; güven temelli ilişkilerin kurulmasını zorlaştırdığı, evliliğin bireyler için oldukça riskli bir eylem veya girişim olarak algılanmasına sebebiyet verdiği tespiti yapılmıştır.

Aile mahkemesinde görülen vakaların evli ve bekâr sosyal çalışmacılarda farklı yansımalarının olduğu tespiti yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre, işlevsel olmayan evlilik ve aile ilişkilerini gözlemlemenin bekâr sosyal çalışmacılara daha korkutucu geldiği ve endişe verdiği, yine mutsuz aile profilleri ile etkileşim içerisinde olmanın, evli sosyal çalışmacılara oranla bekâr sosyal çalışmacıların evliliğe bakışında daha fazla olumsuz etki yarattığı ve evliliğe dair beklentilerini artırdığı dikkat çekmiştir. Çalışma alanının, evli sosyal çalışmacılara oranla bekâr sosyal çalışmacıları olumsuz anlamda daha fazla etkilemesinin, bekâr sosyal çalışmacıların evlilik hayatına ilişkin henüz bir deneyim yaşamamış olmalarından ve evlenmeleri durumunda kendilerini nasıl bir hayatın beklediğine dair net bir fikirlerinin olmayışından kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir. Yapılan araştırma sonuçları da boşanmaların artan oranlarda seyretmesinin toplumsal yapıyı ve özellikle de o toplumu oluşturan bireylerin evlilik ve aile kurumuna ilişkin algı ve tutumlarını

etkileyebildiğini göstermektedir (Bayoğlu ve Atli, 2014: 400). Yine bekâr bireylere yönelik olarak yapılan çeşitli araştırma sonuçları, araştırmaya katılım sağlayan azımsanmayacak oranda katılımcının evlilikten korktuklarını (%40,1) (Akbaş vd., 2019: 98) ve evlilik kurumuna adım atma arzusu içerisinde olmadıklarını (%45,1) (Ünal ve Avcı, 2019: 2649) göstermektedir. Evlilik kurumu ile ilgili olumsuz düşünceler, sadece çevrelerindeki bireylerin evlilik ve aile yaşantılarını gözlemleyen insanlarda bu denli yüksek oranlarda seyrederken; zamanlarının büyük çoğunluğunu parçalanmış aileleri görüp gözlemleyerek geçiren sosyal çalışmacıların, evlilik kurumu hakkında birtakım olumsuz düşüncelere kapılmaları ve evlilik hayatına ilişkin kaygı ve endişe duymaları olağan bir durumdur. Yine yapılan araştırma ile evli sosyal çalışmacılara oranla bekâr sosyal çalışmacıların çalışma alanında gözlemledikleri vakaların etkisiyle zaman zaman evliliği erteleme veya hiç evlenmeme düşüncesi içerisine girdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumunun son 10 yıllık evlenme istatistiklerine baktığımızda; Türkiye'de 2009 yılında kadının ortalama ilk evlenme yaşı 23,5; erkeğin ilk evlenme yaşı 26,8 iken, 2019 yılına gelindiğinde kadının ilk evlenme yaşı 25'e; erkeğin ilk evlenme yaşı ise 27,9'a çıkmıştır (TÜİK, 2009-2019). TÜİK tarafından sunulan veriler, son 10 yıllık süreçte hem kadınların hem de erkeklerin ortalama ilk evlenme yaşlarında artış yaşandığını göstermektedir. Bu durum ise; kadın ve erkeklerde evliliklerin giderek ertelendiği veya ötelendiği anlamına gelmektedir. Evlilik yaşının artan bir eğilim göstermesinde toplumsal yapının değişim ve dönüşüm içerisinde olması başlıca etkenken; araştırmaya katılım sağlayan sosyal çalışmacılarda toplumsal değişim ve dönüşümün etkisine ek olarak, aile mahkemesinde gördükleri vakaların da evlilik kurumuna adım atmaya yönelik düşüncelerinin olumsuz olarak şekillenmesinde önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

İşlevsel olmayan, çeşitli problemlere sahip evlilik ilişkilerine ve aile yapılarına şahit olma durumunun sosyal çalışmacıların evlilik ve aile kurumunun sürdürülebilirliği konusunda inanç kaybı yaşamalarına ve mutlu bir evlilik ve aile hayatına sahip olmanın zor olduğuna dair bir düşünce geliştirmelerine neden olduğu tespit edilmiştir. Sosyal çalışmacıların, çalıştıkları vakalar üzerinde yaptıkları tespitlerin, aile kurumunun sağlam bir yapıya sahip olmasının güç olduğu, karşılaşılacak sorunlarda kolay dağılmasının mümkün olduğu yönünde çıkarımlarda bulunmaları üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Aynı zamanda, müracaatçıların anlattıkları olaylar karşısında sosyal çalışmacıların durumu içselleştirerek anlatılanların kendi evliliklerinde de yaşanıp yaşanmayacağına ilişkin bir sorgulama süreci içerisine girdikleri, anlatılanların kendi evlilik ve aile hayatlarında yaşanma ihtimalinin ise; sosyal çalışmacıları tedirgin ettiği anlaşılmıştır. Ayrıca sosyal çalışmacılarda tedirginlik yaratan bir diğer konu ise; cinsel istismara dair vakalardır. Aydın (2019: 137) tarafından sosyal çalışmacılarla yapılan bir çalışmada da katılımcılar, meslek hayatlarındaki unutamadıkları kritik deneyimlerinde önceliği istismar vakalarına vermişlerdir. Yukarıdaki ifadeler; aile mahkemelerinde görev yapmanın sosyal çalışmacılar üzerinde birtakım olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir. Sosyal çalışmacılar ise bu olumsuz etkilerle; kendi kendilerine teselli vererek ve çalışma hayatı ile sosyal hayatı birbirinden ayrıştırmaya çalışarak baş etmeye çalışmaktadır. Bu

bağlamda, sosyal çalışmacıların herhangi bir profesyonel desteğe başvurmadan kendi yöntemlerince çalışma alanının olumsuz etkileri ile baş etmeye çalıştıkları ancak araştırma sonuçlarından da anlaşıldığı üzere baş etme konusunda çok başarılı olamadıkları söylenebilir. Bu yönüyle bakıldığında, sosyal çalışmacıların evlilik ve aile kurumu ile ilgili çalışma alanının olumsuz etkilerinden korunmaları ve bunlara ilişkin önlem alınması için profesyonel destek sistemlerinden yararlanmaları ve karşılaştıkları güçlüklere ve sorun alanlarına yönelik çözümler üretilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Yapılan araştırmalar Türkiye'de ideal çocuk sayısının iki olduğunu, iki çocuk sahibi olma normunun ülkemizde yerleştiğini göstermektedir (Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2016: 105; Öztürk, 2017: 12; Avcı, 2019: 164-166). Nitekim araştırma bulgularına bakıldığında da araştırmaya katılım sağlayan sosyal çalışmacıların en fazla 2 çocuğa sahip oldukları görülmüştür. Türkiye'de özellikle 1950'li yılların ortalarından itibaren doğurganlık seviyesinin hızlı bir azalma sürecine girmesinde sanayileşme, kentleşme hızının artması, eğitim seviyesinin yükselmesi, kadınların gelir getiren işlerde çalışmaya başlamaları ve düşünsel temeldeki değişimlerle aileciliğin öneminin azalarak bireyciliğin yükselişe geçmesi gibi durumların etkili olduğu söylenebilir (Koç, 2014: 174; Erol, 2018: 884). Araştırma sonucuna göre de ifade edilen durumların sosyal çalışmacılar üzerinde etkili olduğu düşünülmekle birlikte; çalışılan alanda görülen vakaların sosyal çalışmacılara ebeveyn-çocuk ilişkileri, çocukların nelere gereksinimlerinin olduğu ve boşanma aşamasında ne derece yıprandıkları konusunda bilgi edindirdiği, edinilen bu bilgilerin ise; sosyal çalışmacıların çocuk sahibi olma konusundaki görüşlerine olumsuz şekilde yansıdığı, çocuk sahibi olma ve çocuk yetiştirme konusunda endişe ve korkulara neden olduğu, özellikle cinsel istismar mağduru çocuklarla çalışmanın sosyal çalışmacıları derinden etkilediği ve endişe ve korkularını daha da artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan değerlendirmeler ve araştırma sonuçları dikkate alındığında aile mahkemelerinde görev yapan sosyal çalışmacılara yönelik olarak şu öneriler getirilebilir:

Araştırma sonucunda aile mahkemelerinde çalışmanın, azımsanmayacak oranda sosyal çalışmacının, evlilik ve aile kurumuna bakışının olumsuz bir ivme kazanmasında önemli bir etkiye sahip olduğuna ulaşılmıştır. Bu sebepledir ki hem mesleğin farklı alanlarını görerek geniş bir bakış açısı ve tecrübe edinmeleri hem de dinamizm kazanmaları için alanlar arası rotasyona olumlu bakan sosyal çalışmacılara alan değişikliği yapmaları konusunda kolaylık sağlanabilir.

Yine araştırma sonuçları sosyal çalışmacıların, herhangi bir profesyonel desteğe başvurmadan kendi yöntemlerince çalışma alanının olumsuz etkileri ile baş etmeye çalıştıklarını göstermektedir. Buradan hareketle sosyal çalışmacıların evlilik ve aile kurumu ile ilgili çalışma alanının olumsuz etkilerinden korunmaları ve bunlara ilişkin önlem alınması için bir süpervizyon sistemi oluşturulmalı ve oluşturulan bu süpervizyon sistemi ile sosyal çalışmacıların çalışma alanlarında karşılaştıkları güçlüklere ve sorun alanlarına yönelik çözümler üretilmelidir.

Araştırma sonuçları aile mahkemelerinde görev yapan sosyal çalışmacıların, evlilik ve aile kurumuna ilişkin belli konularda olumsuz algıya sahip olduklarını göstermektedir. Bu nedenle sosyal çalışmacıların, evlilik ve aile kurumuna ilişkin olumsuz algılarının temelinde yatan sebepler ortaya çıkarılmalı ve bunların çözümüne yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırma öncesinde aile mahkemelerinde görev yapan sosyal çalışmacılarla görüşme yapabilmek için Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğünden resmi izin alınmıştır. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan 01.10.2019 tarih ve 74555795-050.01.04- sayılı etik onay alınmıştır. Ayrıca katılımcılarla yapılacak olan görüşmeler öncesinde araştırmanın konusu, süresi, neyi amaçladığı ve içeriğine ilişkin açıklamaların yer aldığı "Aydınlatılmış Onam Formu" aracılığı ile araştırmaya katılım ve yapılan görüşmelerin kaydedilmesi konusunda rıza alınmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

2003 tarih ve 4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun.

Ağırman, C. (2006). İdeal bir davranış biçimi olarak empati ve hadislerde empati örnekleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(2), 23-53.

Akbaş, M., Gökyıldız Sürücü, Ş., Onat Köroğlu, C. ve Öztürk, M. (2019). Üniversite öğrencilerinin evlilik tutumlarını etkileyen faktörler. *Çukurova Medical Journal,* 44(1), 93-100.

Akgül Gök, F. (2013). *Evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili algılarının aile işlevlerine yansıması.* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Ankara.

Akpınar, B. (2019). Farklı teoriler çerçevesinde eş seçimi ve evlilik uyumu konularının incelenmesi. Kırlıoğlu, M. ve Tekin, H. H. (Ed.), *Güncel Sosyal Hizmet Çalışmaları* (ss. 164-172). Konya: Çizgi Kitabevi.

Alp, A. (2007). *Yeni çalışma biçimleri ve değişen aile yapısı bağlamında çalışan kadınlar.* (Tezsiz Yüksek Lisans Projesi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı. İzmir.

Ashford, J.B. (2015). The changing face of forensic social work practice: An overview. Part XIV forensic social work. Corcoran, K. and Roberts, A. R. (Ed.), *Social Worker's Desk References-3rd Edition.* Oxford University Press. USA.

Atamtürk, E. (2010). *Aile mahkemeleri uygulamalarında yaşanan sorunların aile mahkemesi*

uzmanlarının tükenmişlik düzeylerine ve iş doyumlarına etkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Ankara.

Avcı, D. (2019). *Siyasal aidiyetler çerçevesinde bireylerin nüfus ve evlilik kurumuna ilişkin yargıları.* (Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı. Aydın.

Aydın, B. (2019). *Korunmaya ihtiyacı olan çocuk örnekleminde sosyal hizmet uzmanlarının uygulamaları üzerinden mesleki rollerinin incelenmesi: niteliksel bir araştırma.* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. İstanbul.

Barker, R. L. ve Branson, D. M. (2000). *Forensic social work. legal aspects of professional practice.* (second edition). London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.

Baş, T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri: Nvivo 7.0 ile nitel veri analizi.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Başaran, E. (2013). Ailenin işleyişi veya gerçekleştirimi. Aydın, M. (Ed.) *Sistematik Aile Sosyolojisi.* Konya: Çizgi Kitabevi.

Bayer, A. (2018). Ailede yaşanan anlaşmazlıklar ve çözüm önerileri. *ANTAKİYAT/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 1(2), 215-234.

Baykara Acar Y. (2014). *Türkiye'de adalet sistemi ve adli sosyal hizmet*. Ankara: Haberal Eğitim Vakfı.

Bayoğlu, F. ve Atli A. (2014). İnönü evlilik tutum ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik analizleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(2), 397-415.

Beşpınar, F. U. ve Beşpınar L. Z. (2017). Türkiye'de hane halkı yapıları ve evlilik pratiklerinde ikili resim: geleneklerin yanı sıra değişimin yansımaları. *Nüfusbilim Dergisi,* 39, 109-149.

Betzig, L. (1989). Causes of conjugal dissolution: a cross-cultural study. *Current Antropology.* 30(5), 654-676.

Bilgin, Ö. ve Kılıç, M. (2018). Sosyal hizmet uzmanlarının bilirkişilik uygulamalarına dair bir araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi,* 148-180.

Bozgeyikli, H. ve Toprak, E. (2013). Üniversiteli gençlerin eş seçim kriterlerinin sıralama yargılarıyla ölçeklenmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi,* 1(1), 70-87.

Burç, P. E. (2018). Evlilik ve aile olguları üzerinden gündelik hayata sosyo-kültürel bir bakış. 135-141.

Burton, G. ve Dimbleby, R. (2002). *Teaching communication.* London: Routledge.

Buz, S., Düzyurt, K. ve Sağlam, M. (2015). Aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlilerinin sosyal inceleme raporlarına ilişkin değerlendirmeleri: Ankara Adliyesi örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet,* 26(2), 7-29.

Canel, A. N. (2007). *Ailede problem çözme, evlilik doyumu ve örnek bir grup çalışmasının sınanması.* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışma Ana Bilim Dalı.

Canel, A. N. (2012). *Aile yaşam becerileri.* İstanbul: Nakış Yayınevi.

Cigler, E. (2014). Mediation: Its significance, technology and feasibility in social work services related to divorce ıssues. University of Johannesburg (South Africa).

Çalış, N. (2022). İnsan hakları ve hukuk bağlamında adalet sisteminin sosyal boyutu: Adli sosyal hizmet. *The Journal of Social Science,* 6(11), 107-124. DOI: 10.30520/tjsosci.1051514

Demir, B. (2020). *Adli alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarında iş stresi ve iş tatmini arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

Duyan, V. (2012). *Sosyal hizmet: temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri.* Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi.

Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Erol, Ö. P. (2018). Toplumsal değerler sistemleri olarak ailecilik ve bireyciliğin doğurganlık üzerine yansımaları. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 19(35), 871-893. http://www.10.21550/sosbilder.405705

Geray, H. (2006). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gilligan, R. (2004). Promoting resilience in child and family social work: issues for social work practice, education and policy. *Social Work Education*, 23(1), 93–104. doi:10.1080/0261547032000175728

Gönültaş, M. B. (2017). Adli sosyal hizmet: Adalet mekanizmasındaki yeri ve önemi. Yücel, D. ve Gönültaş M. B. (Ed.), *Adli Sosyal Hizmet: Yaklaşım ve Müdahale* (ss.2-12) Ankara: Nobel.

Güleç, V. (2018). Aile ilişkilerinin sosyal medyayla birlikte çöküşü. *e-Journal of New Media / Yeni Medya Elektronik Dergi,* 2(1), 105-120.

Gürsu, O. (2015). Değişen dünyada aile ve psikolojik problemler. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 17(1), 99-130.

Hartley, P. (2010). *Kişilerarası iletişim.* Ankara: İmge Kitabevi.

Kafkaslı, R. (2019). *Evli bireylerde problem çözme becerisi ve evlilik doyumu ile somatizasyon arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Karaağaç, H. ve Çalık Var, E. (2021). Adli psikiyatrik alanda sosyal hizmet uzmanlarının rol ve işlevleri. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi,* 18 (2021): 125-141.

Karahan, A. S. ve Yıldırım, İ. (2021). Aile mahkemelerinde boşanan bireylerin boşanma sonrası yaşama uyumlarına ilişkin bir inceleme. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi,* (46), 55-74.

Koç, İ. (2014). Türkiye'de doğurganlık seviyesi ve örüntüsünün değişimi: 1968-2011. *Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması.* T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Ankara.

Köknel, Ö. (2005). *İnsanı anlamak.* İstanbul: Altın Kitaplar.

Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Maschi, T., Bradley, C. ve Ward, K. (2009). *Forensic social work psychosocial and legal ıssues in*

diverse practice settings. New York: Springer Publishing Company.

Meclis Araştırması Komisyonu Raporu. (2016). http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/sirasayi_sd.sorgu_baslangic.

Merriam S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. Turan, S. (Ed.) Ankara: Nobel.

Nazlı, S. (2012). *Aile danışmanlığı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Neuman, W. L. (2007). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar.* Özge, S. (Çev. Ed.) İstanbul: Yayın Odası.

Özden, A. (2018). *Aile planlamasının sosyal hizmet bağlamında incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

Öztürk, N. S. (2017). TUIK 2016 aile yapısı araştırması raporu çerçevesinde Türk aile yapısının değişimi. 379-398.

Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş nicel ve nitel yaklaşımlar.* Bayrak, D., Arslan, H. B. ve Akyüz, Z. (Çev. Ed.). Ankara: Siyasal Kitapevi.

Sancak Aydın, G. ve Demir, A. (2017). Lisansüstü öğrencilerinin eş seçimini etkileyen ve sınırlandıran görüş ve inançları. *Ege Eğitim Dergisi,* 18(2), 627-652.

Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2011). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Şamar, B. (2018). *Mağduriyet bağlamında adli sosyal hizmet ve adli görüşme odaları: Eskişehir Adliyesi örneği.* (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü. (2010). *Türkiye'de aile değerleri araştırması.* Ankara.

Tercan, E. (2003). *Türk aile mahkemeleri*. 52(3), 19-53.

Tortamış, M. (2014). *Evli bireylerde romantik kıskançlık düzeyi ve aldatma eğiliminin şema terapi modeli çerçevesinde değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı. Ankara.

Türkarslan, N. (2007). Boşanmanın çocuklar üzerine olumsuz etkileri ve bunlarla baş etme yolları. *Aile ve Toplum Dergisi,* 3(11), 99-108.

Tüzemen, A. ve Özdağoğlu, A. (2007). Doktora öğrencilerinin eş seçiminde önem verdikleri kriterlerin analitik hiyerarşi süreci yöntemi ile belirlenmesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 21(1), 216-232.

Ünal, S. ve Avcı, D. (2019). Kolektiviteden bireyciliğe geçiş: Aile ve evlilik kurumuna dair değişen göstergeler ve kaygılar. *Turkish Studies,* 14(5), 2641-2668.

Vural Batık, M. ve Kalkan, M. (2017). Evlilikte algılanan sorun çözme becerileri ve evlilik doyumu. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi,* 6(5), 2630-2646.

Yaman, Ö. M. (2014). *Apaçi gençlik, gençlerin toplumsal davranış ve yönelimleri: İstanbul'da "apaçi" alt kültür grupları üzerine nitel bir çalışma.* Türkiye Yeşilay Cemiyeti.

Yıldırım A. ve Şimşek H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yurdakul, G. (2022). *Ebeveyn yabancılaştırma sendromu: Çocuklar, ebeveynler ve sosyal hizmet uzmanları üzerinden bir değerlendirme.* (Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü. Hacettepe Üniversitesi.

Zastrow, C. (2010). *Sosyal hizmete giriş.* Çiftçi, D. B. (Ed.). Ankara: Nika Yayınevi.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). *Günümüzde erkeklerin gözünden babalık ve aile.* (Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı. Antalya.